

# Норма літературної мови як основне поняття правильності мовлення, її варіативність

*Трунденко Інна Петрівна,  
завідуюча РМК при відділі освіти  
Маньківської РДА,  
учитель української мови та  
літератури, зарубіжної літератури  
Крачківської ЗОШ І-ІІ ступенів  
Маньківської районної ради  
Черкаської області*



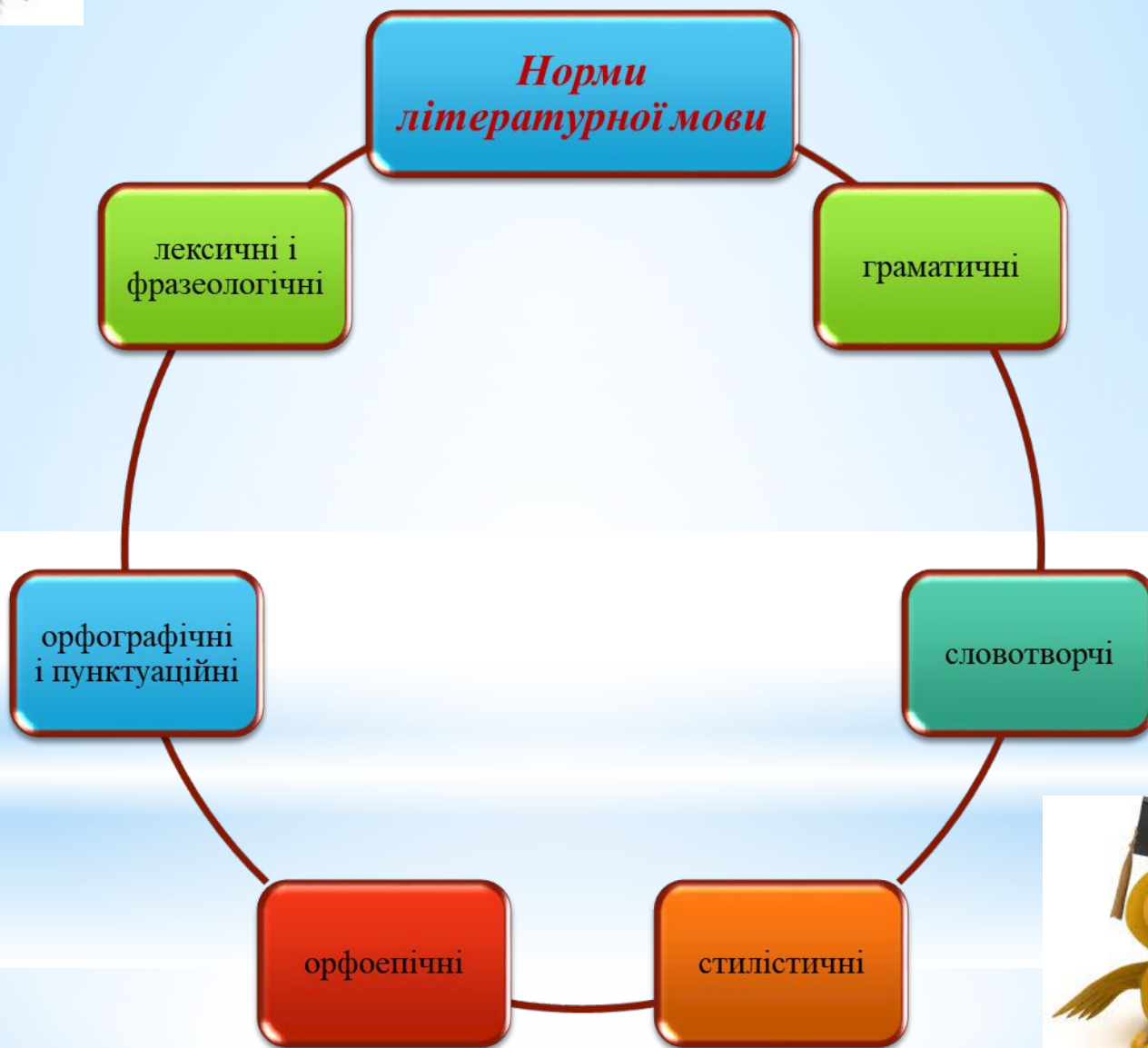
# Завдання:

- узагальнювати знання учнів про стилістику, повторити вивчене про значення норми літературної мови, удосконалювати вміння визначати стилістичні ознаки слів та текстів, утворювати слова і форми слів;
- розвивати навички роботи з текстами, уміння робити лінгвістичний аналіз тексту, навички роботи з інформацією, творчі навички; збагачувати словниковий запас;
- виховувати дбайливе та уважне ставлення до рідної мови.





# Робота з опорними схемами



## *Норми мови*

- Упорядкованості мовній системі надають мовні норми. Норма властива кожній національній літературній мові як основна і необхідна умова її існування й повноцінного функціонування в суспільстві.
- Мовна норма - це сукупність мовних засобів, що вважаються правильними і сприймаються носіями мови як зразок суспільного спілкування в певний період розвитку мови і суспільства.

## *Ознаки мовної норми*

- Визначальними ознаками мовної норми є гнучка стабільність, варіантність, дотримання усталених, загальноприйнятих правил щодо слововживання, написання, наголошування слів, граматичного оформлення висловлювання. Порухення літературної мовної норми спричиняються, наприклад, сплутуванням слів, що мають близьке звучання, але відмінне лексичне значення; впливом діалектної вимови; незнанням законів синтаксичної сполучуваності слів .

## *Мовні норми і стиль*

- Мовні норми є спільними для різних стилів мовлення. Проте кожен з них має і свою специфічну внутрішню норму. Наприклад, використання слів привіт! бувай! у значенні одиниць мовного етикету для сучасної української літературної мови є нормативним. Однак внутрішня норма офіційно-ділового стилю не допускає вживання цих слів у своїх текстах. Для стильової ж норми розмовного мовлення названі слова є цілком прийнятним





## *Види норм української літературної мови*

|                     |                                                                                                                                              |
|---------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Орфоепічні</b>   | Регулюють наголошування слів, а також вимову голосних і приголосних звуків.                                                                  |
| <b>Лексичні</b>     | Визначають можливості використання слова відповідно до лексичного значення та його відтінків, а також правила сполучуваності слів у реченні. |
| <b>Морфологічні</b> | Визначають літературні форми слів.                                                                                                           |
| <b>Синтаксичні</b>  | Визначають правила побудови словосполучень і речень.                                                                                         |
| <b>Стилістичні</b>  | Визначають доцільність використання мовних одиниць різних рівнів у тому чи іншому стилі мовлення.                                            |
| <b>Орфографічні</b> | Визначають правила написання слів.                                                                                                           |
| <b>Пунктуаційні</b> | Фіксують систему правил уживання розділових знаків.                                                                                          |

# Виконання практичних вправ, спрямованих на повторення вивченого

## 1. “Кращий знавець фразеологізмів”

Наведені фразеологізми усно розподіліть у три колонки: розмовно-побутові, народнопоетичні, книжні. Поясніть їх значення, використавши фразеологічний словник.

Витріщити очі, слово в слово, язик чесати, з оригіналом згідно, з давніх - давен, шуми в серці, червоная калинонька, гуси-лебеді, рухоме майно, на точці замерзання, грати першу скрипку, як риба у воді, допекти до живого.





## Редактор

**Усно відредагуйте речення. Поясніть, які норми літературної мови порушено.**

1. Згадуючи школу, перед нашими очима постає наш дружній клас, бібліотека та оформлений по останньому слову техніки спортзал.
2. Без хороших знаннів дуже важко знайти своє місто в житті.
3. Сидячі в залі глядачі нестямилися від зачарування від п'єси. Їхній захват можна було збагнути по їх очах і дарованих виконавцям ошатних букетах.
4. Самий щасливий день у моєму житті це переможна гра по футболу з командою «Спартак».



# “Орфоепічна хвилинка”

**Постав наголос у словах. Вимови їх правильно!**

Діалог, загадка, випадок, дефіс, низький, експерт,  
сантиметр, показ, виразний, завдання, загадка, кроїти,  
мережа, глядач, одинадцять, кілометр.





## “Стилістичний аналіз”

**Прочитайте виразно речення. Чи однаково вони передають образ вечора? Визначте тип за будовою кожного речення.**

1. На землю тихо спустився вечір (А. Ірха).
2. У яблуневому саду зоря вечірня грала, мережку ясно-золоту на землю закидала, лягали смуги голубі на пагорби рожеві, у тихій радості-журбі вклонявся вечір дневі (М. Рильський).



## «Увага! Суфікси!»

У поданих іменниках визначте суфікси і поясніть їх роль у вираженні різних відтінків почуттів.

Шептун, дідунь, мамуня, вогник, вовчице, хатиночка, зміюка, кошеня, звірятко, хлопчисько, писака, звірюга, оченята, розбишака, зіллячко, зозулька, бородань, водиця, парубота, бродяга, голівонька.





## Попереджувальний самодиктант

**Позначити в словах орфограми «Уподібнення приголосних», «Подовження пом'якшених приголосних» та «Спрощення у групах приголосних».**

Нам боротьба – святий двигун прогресу. (*В. Поліщук.*) Гойдає темну тінь ріка – уже напасник не втіка: коротка люлька в козака, та довга шабля в козака! (*М. Стельмах.*) За рікою синіють оселі, сонце вислало шлях по Десні. (*М. Стельмах.*) Чи не серце там ото упало у гарячу вечора долонь? (*О. Влизько.*)

Як не жили, а рвались до джерел, до тих людських, в яких краса творіння... Тож свого роду маєте коріння й знаходите самі себе тепер. (*А.Луценко.*) І все ж встає на повен зріст народ мій терпеливий і вірить ще у благовіст - настане день щасливий. (*Л. Закордонець.*) Правила парусом донька рибалки, коси у неї лляні, руки умілі, натружені змалку, твердо лежать на стерні. (*І. Гончаренко.*)

# Творча робота

Доберіть усно порівняння.

Білий, мов..., гарна як..., ясний, немов..., бігає, як....





# Підсумок уроку

## *Інтерактивна технологія «Акваріум»*

### Дайте відповіді на запитання:

- Чи сподобався мені цей урок?
- Чим він для мене корисний?
- Які завдання викликали у мене ускладнення?
- Що я пригадав на цьому уроці?
- Що нового я дізнався сьогодні?
- Що таке «синтаксичні норми» сучасної української мови?





*Дякую за увагу!*



# Список використаних джерел

## Література:

1.Є. П. Голобородько. Українська мова. 11 клас. I семестр. Академічний рівень.— Х.: Основа, 2012.— с. 5-6.

2.Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т., Українська мова. Підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Рівень стандарту — К.: Грамота, 2009.

